

Ýalkymly ýazyjy

Category: Kitapcy, Publisistika, Romanlar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Ýalkymly ýazyjy ÝALKYMLY ÝAZYJY

Soňky döwür bir temanyň üstünde işleyärin:

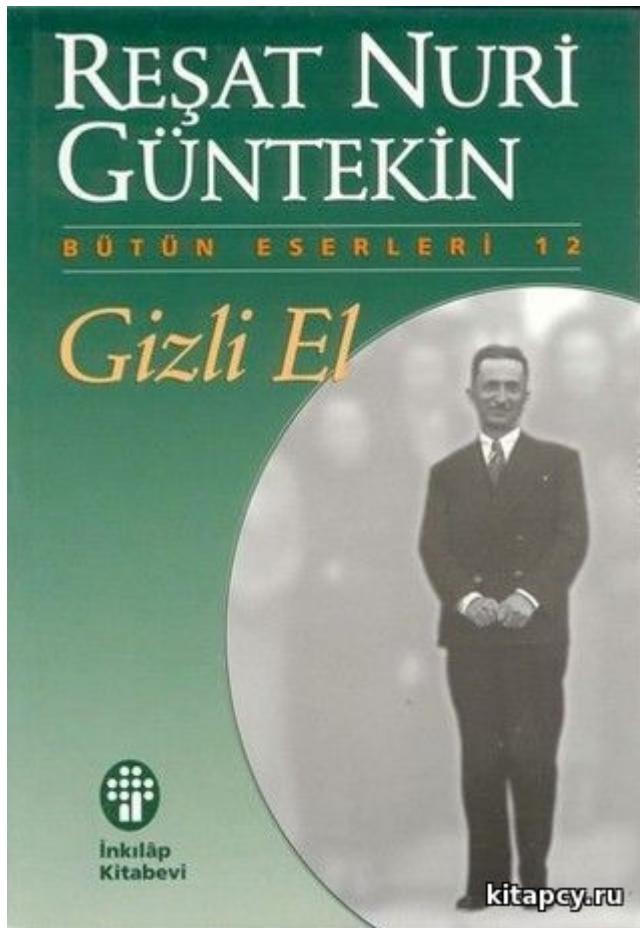
Ýakyn syýasy taryhy türk edebiýatyndan okamak. Meniň bu sözüm köplere geň eşidilip hem biler: heý-de, taryhy romanlardan öwrenip bolarmy?

Tomas Piketti «**Kapital we ideologiá**» kitabynyň sözbaşysysynda çeper edebiýatdan nähili peýdalanyşyny aýdypdy.

Diňe Piketti-de däl, Angliýanyň we Fransiýanyň syýasy-ykdysady taryhyna **Dikkensiň** ýa-da **Balzagyn romanlaryny** okamazdan düşünip bolarmy? Dünýäniň saýlama okuw jaýlaryndan **Dýuk uniwersitetinde** «Şekspir we maliýe bazarlary» sapagy bar!

Romanlarymyzyň ýakyn taryhemyzyň ykdysady-syýasy durmuşy barada näme ýazandyklary bilen gyzyklandym. Meselem:

«- Atatürk döwri tankyt edilmezdi» aýyplamasynyň ýalňyşdygyny romanlar arkaly görkezmek mümkün:

- Reşat Nury Güntekiniň 1924-nji ýylda çap edilen «**Gizlin el**» (“Gizli El”) romanynda urdumşalygy we tanyşparazlygy batyrgaýlyk bilen ýazdy. 30-njy ýyllary gürrüň berýän «**Anadoly bellikleri**» (“Anadolu Notları”) eserinde we «**Iň soñky gaçybatalga**» (“Son Sığınak”) romanynda respublikan režimiň şowsuzlyklarynyň üstünde durup geçdi...
 - Ýakup Kadri Karaosmanogly 1932-nji ýylda ýazan «**Keseki**» (“Yaban”) romanynda diňe intelligensiýa gönükdirən tankydy belliklerini däl, türk daýhanynyň ýeňişden binesip galyşyny beýan etdi. «**Ankara**» eserinde diýdimzor polis režimini gazaply ýazgardy...
 - Memduh Şewket Esendalyň 1934-nji ýylda ýazan «**Aýaşly we kärendeçileri**» (“Ayaşlı ve Kiracıları”) romanynda paýtagtdan epizodlar berip, býurokratiýa garşıy agyr tankydy bellikleri etdi...
- Hawa, bu temanyň üstünde entek işlemekçi. Belki, bu barada bir gün ýazarynam.
- Ýene bir mysala degip geceýin:

MEMDUH ŞEVKET ESENDAL

AYAŞLI İLE KIRACILARI

KAPRA

kitapay.ru

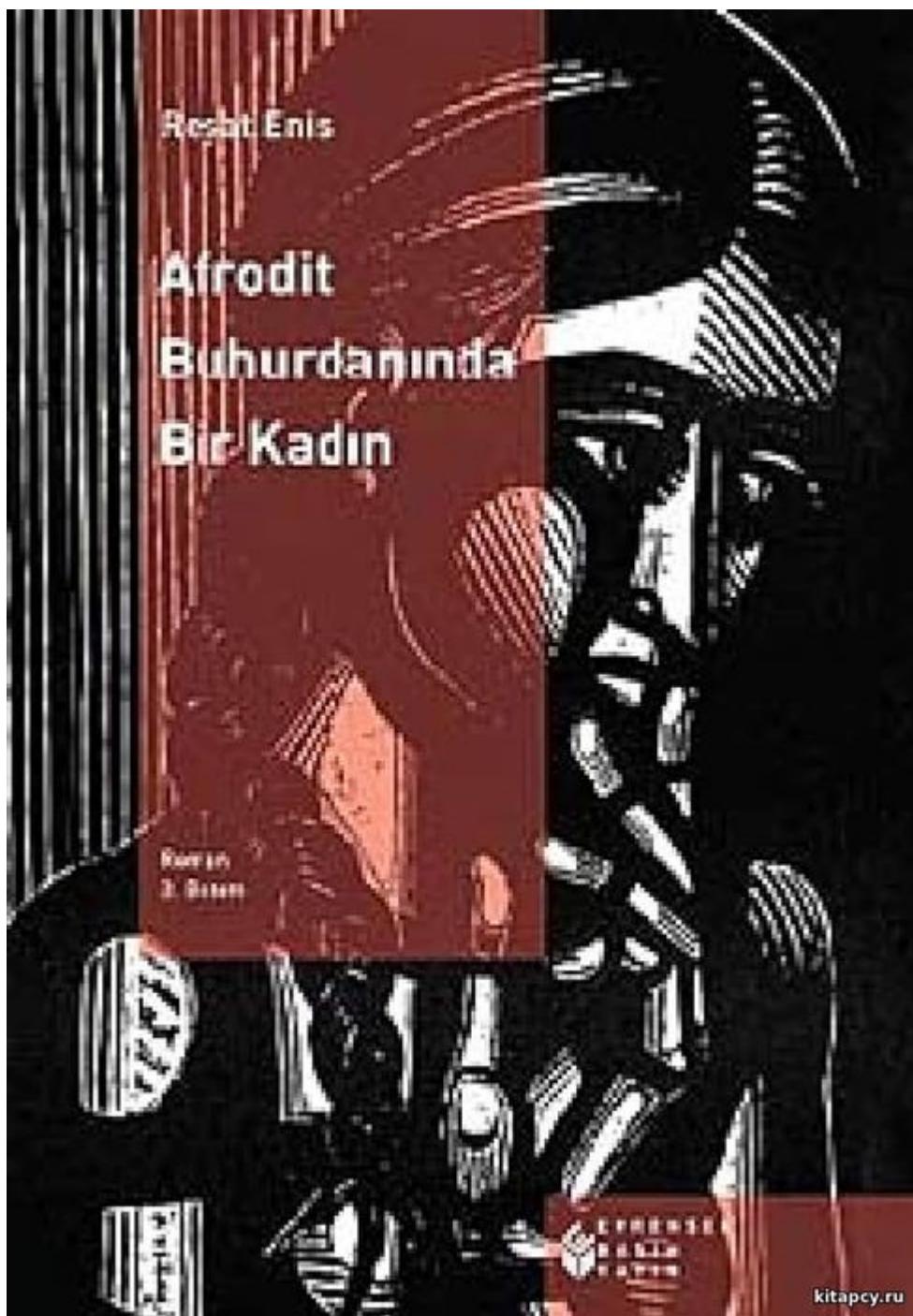
* * *

Başywyza inen ykdysady krizisiň halka ýetiren täsiri beýleki çöküşliklere garanda bu gezek diýseň agyr boldy. Munuň bir sebäbi, zähmetkeşleriň saçagyna we gaýrylara kömekçi güýç bolup duran oba bilen aragatnaşygynyň doly kesmegi bolup bilermi? Ýerliler bilen baglanyşygyny düýbünden üzen «işçi-dáýhan» indi doly proletariat synpyna öwrüldimi?

Bu öwrülişigiň romanyny haçan okap bileriskä?

Taryhy myzda işçileriň ilkinji staçkasyny (iş taşlaýyşyny) 1872-nji ýylда Kasympaşa gämi ussahanasynyň işçileri geçirdi.

Ilkinji staçkadan 55 ýyl soñ Mahmut Ýesari «**Çulluk**» romanynda temmäki önumcılıgında işleyän işçileriň agyr zähmet şertlerini, ýetde-gütdeliklerini ýazdy. (Özem bu romany ýazmak üçin bir hepde temmäki kärhanasynda işledi!)

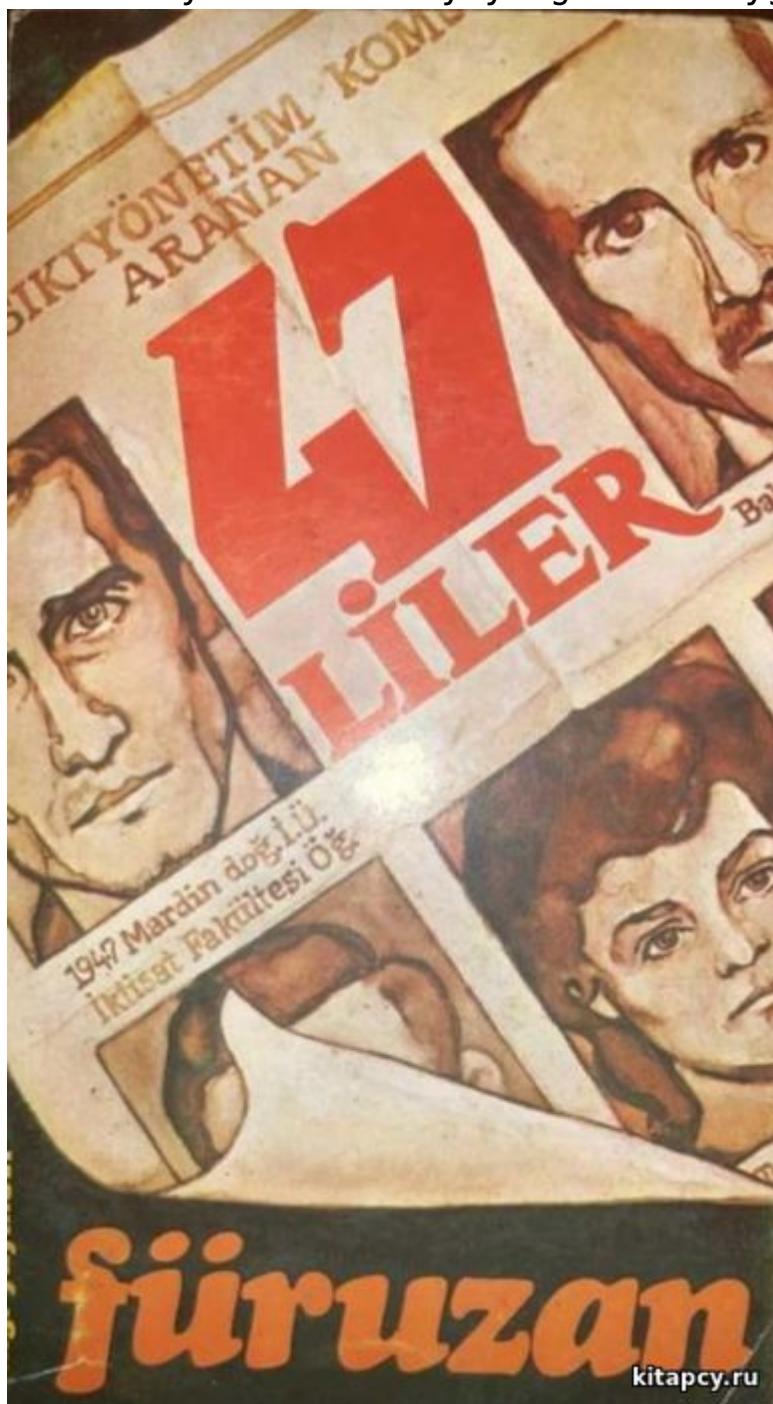
Reşat Enis 1938-nji ýylда çap etdiren «**Afrodisia kadilosyndaky aýal**» (“Afrodit Buhurdanında Bir Kadın”) romanynda magdan işçileriniň eksplutatirlenişini suratlandyrdы. Dokument ýaly şeýle taryhy maglumatlary **Kemal Tahyryň** ýa-da **Attila İlhanlyň romanalaryndanam** tapyp bilersiňiz... Daýhanlaryň iş şertleri hakda («Bereketli ýerler hakda» /

“Bereketli Topraklar Üzerinde” we beýlekiler) iň gowy eserleri ýazan **Orhan Kemal** bolsa gerek...

Uzatmaýyn, näme diýjek bolýanymy ýazyjy Stefan Sweýg gowy aýdyp geçipdir:

«*Bir maglumatyň orginal elýazmaly, köne arhiwler tarapyndan tassyklanan bolmagy şol maglumatyň ynamlydygyny we hakykata laýykdygyny aňlatmaýar. Şol bir wagtyň özünde bir we birmeňzeş wakanyň döwrüň synçylary tarapyndan nähili geň galdyryjy tapawutlylykda Mariýa Stýuart wakasyndan başga ýerde anyklanyp bilinmez...»*

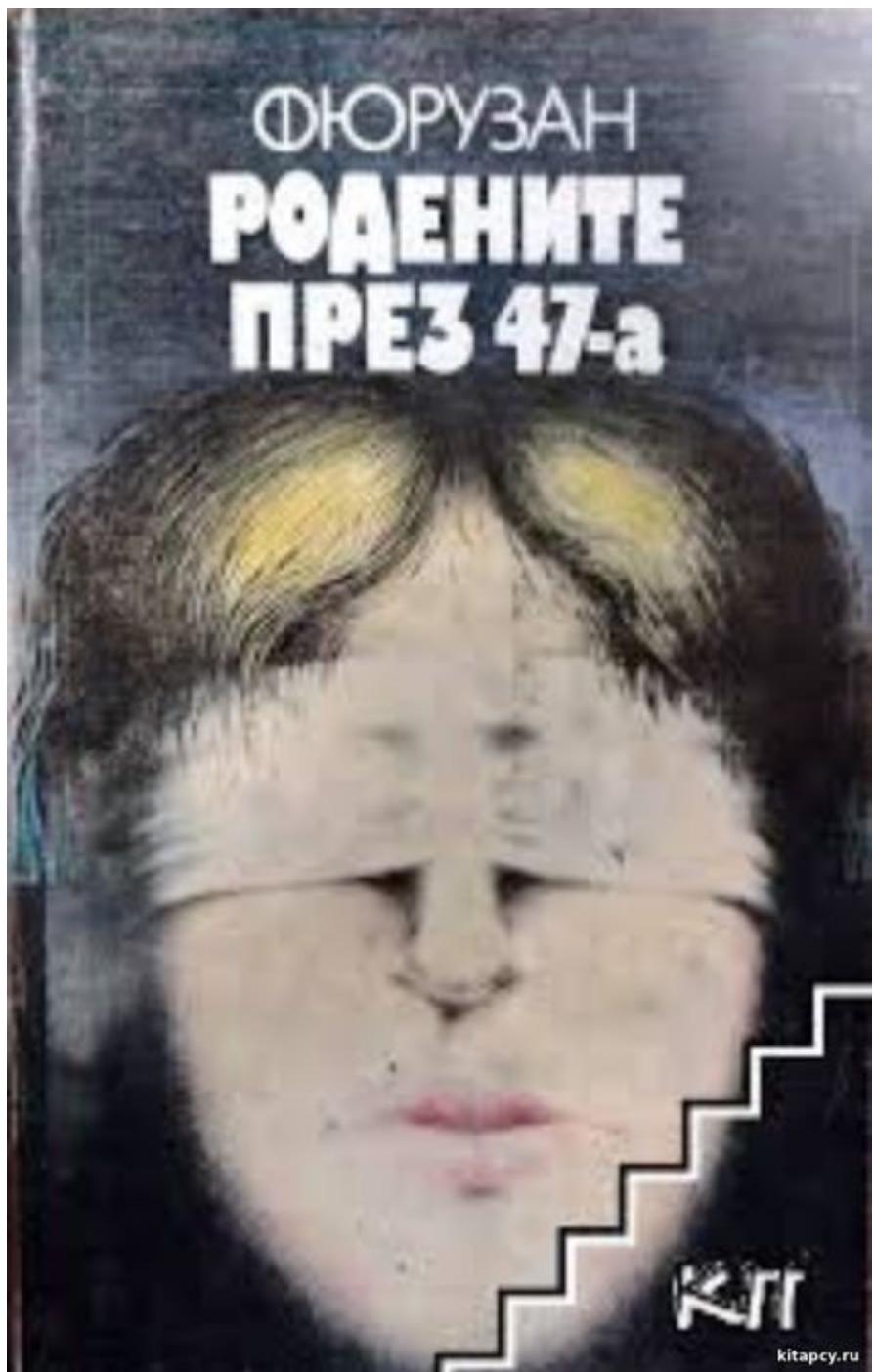
Romanlaryň deňsiz-taýsyz gollanmadygyny gözden salmaň.

* * *

Käbir romanlaryň durmuşymda aýratyn orny bar:
Sahabynda harby ýagdaýdaky hökümet tarapyndan gözlenen «68-nji
ýyl neslinden» rewolýusioner portretleriň bolan Füruzanyň
«Kyrk ýediler» romany ýaly! 1980-nji ýylyň 12-nji
sentýabryndaky harby döwlet agdarlyşygynyň bolup geçen
döwründe ýere gömlen sahaby ýyrtyk kitapdy...

Füruzanyň 1971-nji ýylyň 12-nji martynda bolup geçen harby
döwlet agdarlyşygyny suratlandyrýan bu romanyny «howply»
hasaplap başga bir agdarlyşygyň bolan günlerinde howla gömüp
goýupdyk. Birnäçe ýyl geçenden soñ howlymdaky kitaplary
«mazarlaryndan» çykardym. Şindizem şahsy kitaphanamyň
tekjesini bezäp dur...

Geçen ýekşenbe günü Füruzanyň aradan çykandygyny eşitdim. Ýadygärlik üçin gol çekip beren kitaplary elýeterimden uzakdaky şahsy kitaphanamda bar. Bu ýazyjy hakda ýazylan «**Füruzan hakda bir kyssa**» (“Füruzan diye bir öykü”) kitabı bolsa ýanymdady, gaýtadan okamaga başladym...

Hernäçe «**12-nji mart romançylarynyň**» arasynda görkezilýänem bolsa, meniň pikirimçe Füruzan eneli-gyz gatnaşyklarynyň psihologiki çuňlugyny iň gowy suratlandyrýan özboluşly edebiyatçylaryň biri.

Ýazyjynyň parlak at-owazasy hemise aňymyzda ýalkym saçar durar...

Soner YALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 13.02.2024 ý. Publisistika